

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal "Sotsiaalne ühtekuuluvus: Euroopa sotsiaalmudeli konkretiseerimine"

(2006/C 309/25)

19. jaanuaril 2006. aastal otsustas Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee vastavalt kodukorra artikli 29 lõikele 2 koostada omaalgatusliku arvamuse teemal: "Sotsiaalne ühtekuuluvus: Euroopa sotsiaalmudeli konkretiseerimine"

Asjaomase töö ettevalmistamise eest vastutava tööhõive, sotsiaalküsimuste ja kodakondsuse sektsiooni arvamus võeti vastu 2. juunil 2006. Raportöör oli hr EHNMARK.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee võttis 428. täiskogu istungjärgul 5. ja 6. juulil 2006 (6. juuli 2006 istungil) vastu järgmise arvamuse. Poolt hääletas 91, vastu hääletas 1, erapooletuks jäi 5 liiget.

1. Järeldused ja soovitus

1.1 Euroopa sotsiaalmudel on reaalsus, mida iseloomustab üldeesmärkide ühtsus ja rakendamise mitmekesisus. Mudel on kinnitanud oma väärtust, andes Euroopa riikidele ideid ühtekuuluvusest, solidaarsusest ja konkurentsivõimest mõjutatud ühiskondade ülesehitamisel. Lähiaastatel tuleb kõnealusel mudelil seista silmitsi oluliste uute väljakutsetega. Praegune ülesanne seisneb mudeli konkretiseerimises ja selle ettevalmistamises tuleviku tarvis.

1.2 Euroopa sotsiaalmudeli tugevus seisneb konkurentsivõime, solidaarsuse ja vastastikuse usalduse üksteisele avaldatavas mõjus. Selles mõttes on mudel nii reaalsus kui ka tulevikuvision. Euroopa sotsiaalmudelit ei saa mitte mingil juhul "lõplikuks" pidada. Mudel peab olema dünaamiline ja vastama uutele väljakutsetele.

1.3 Euroopa sotsiaalmudel ei piirdu käesolevas analüüsis ainult termini "sotsiaalne" traditsioonilise tähendusega. Kuna seosed erinevate sektorite vahel on tugevnenud, peab termin "sotsiaalne" seostuma nii majandus- kui keskkonna valdkonnaga. Vaid juhul, kui sellist ulatuslikku määratlust tunnustatakse, saab sotsiaalmudel anda vajalikke ideid, tulemaks toime tulevaste väljakutsetega. Sellise laiaulatusliku määratluse korral võib mudelit nimetada ka Euroopa ühiskonna mudeliks, millest ühiskondlik aspekt moodustab ühe osa. Käesolevas analüüsis kasutatakse terminit "sotsiaalne".

1.4 Kõiki Euroopa Liidu riiklike süsteeme iseloomustab kooskõla majandusliku tõhususe ja sotsiaalse arengu vahel. Nõuetekohaselt rajatud sotsiaalaladused ja tööturu poliitika on avaldanud positiivset mõju nii sotsiaalsele õiglusele kui ka majanduslikule tõhususele ja tootlikkusele. Sotsiaalpoliitika on tootlik tegur.

1.5 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee määratleb rea Euroopa sotsiaalmudeli põhielemente, alustades riigi rollist garantii andjana ja sageli ka sotsiaalse ühtekuuluvuse ning sotsiaalse õigluse edendamise meetmete rakendajana, et saavutada kõrge tööhõivetase ja pakkuda kõrgetasemelisi avalikke teenuseid. Teised põhielemendid puudutavad muuhulgas meetmeid tootlikkuse ja konkurentsivõime suurendamiseks, keskkonnalaaste väljakutsetega toimetulekuks ning teadustegevuse ja hariduse edendamiseks.

1.6 Pika aja jooksul välja kujunenud Euroopa sotsiaalmudeli saavutused majandus-, sotsiaal- ja keskkonna valdkonnas on märkimisväärsed. Kõige konkreetsem tulemus on Euroopa healolupiirkonna tekkimine. Kuid see ei varja siiski mudeli nõrku külgi nagu jätkuv sotsiaalne segregatsioon, püsivalt vaesed piirkonnad ning endiselt kõrge tööpuudus, seda eriti noorte seas.

1.7 Euroopa ja Euroopa sotsiaalmudeli ees seisavad olulised väljakutsed, mis puudutavad konkurentsivõimet ja tööhõivet, sotsiaalset kaasatust ja vaesuse vastu võitlemist ning globaliseerumise mõjusid. Muud väljakutsed puudutavad soolise võrdõiguslikkuse küsimusi, rännet ja demograafilist arengut.

1.8 Kui Euroopa sotsiaalmudel tahab tuleviks kaasa aidata Euroopa ühiskonna kujundamisele, peab see olema dünaamiline mudel, mis on avatud väljakutsetele, muutustele ja reformidele.

1.9 Euroopa sotsiaalmudel on olulisus sõltub Euroopa Liidu kodanike toetusest ja tunnustusest. Euroopa sotsiaalmudeli analüüsi ja põhipunkte tuleks kasutada liikmesriikides arutelu ja dialoogi alusena, et anda kodanikele uus vahend, edastamaks oma ideid selle kohta, millist Euroopat ja millist sotsiaalmudelit nad soovivad.

1.10 Lühidalt öeldes seisneb käesoleva arvamuse hüpotees selles, et Euroopa sotsiaalmudel peaks kandma ideed demokraatlikust, keskkonnasõbralikust, konkurentsivõimelisest, solidaarsest ja sotsiaalselt sidusast healolupiirkonnast kõigile Euroopa kodanikele.

2. Analüüs ja märkused

2.1 Taustteave ja definitsioonid

2.1.1 Sissejuhatus

2.1.1.1 Euroopa sotsiaalmudel ja selle tunnusjooned on muutunud elavate arutelude teemaks. See ei ole üllatav, kuna arutelude ajendiks on mitmed hiljuti aset leidnud sündmused. Põhiseaduse lepingu eelnõu ei ole saanud avalikkuse toetust ja selles kavandatud tulevikuvisionid ei ole teostunud. Euroopa

sotsiaalmudelit käsitlevaid arutelusid on põhjustanud ka muud arengud ja sündmused: Euroopa loid majandusseis; võimetus tõsta tööhõivet; demograafiline areng; jätkuv globaliseerumine ja selle tagajärjed; ning elav arutelu teenuseid käsitleva direktiivi eelnõu kohta. Uute liikmesriikide integreerimine põhjustab täiendavaid arutelusid Euroopa Liidu tuleviku üle.

2.1.1.2 Käesoleva arvamusega annab Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee panuse käimasolevasse arutellu. Arvamus on aluseks edasisele dialoogile sotsiaalpartnerite ja organiseeritud kodanikuühiskonnaga.

2.1.1.3 Arvamuse lähtepunktiks on sellise tõsiasja mõistmine, et on olemas rida väärtusi ja visioone ning ka sotsiaalne reaalsus, mis üheskoos moodustavad nn Euroopa sotsiaalmudeli. Arvamuse eesmärk on uurida kõnealuse mudeli sisu ning visandada ideid ja väljakutseid selle edasiseks arenguks.

2.1.1.4 Sotsiaalmudel kui visioon Euroopa jaoks peab arenema koos teiste visioonidega Euroopast, eelkõige koos visiooniga säästvast arengust ning sellest, kuidas Euroopast saab maailma kõige konkurentsivõimelisem teadmispõhine ühiskond, mis pakub rohkem ja paremaid töökohti ning sotsiaalselt ühtekuuluvust.

2.1.2 Euroopa sotsiaalmudeli määratlus ja ulatus

2.1.2.1 Euroopa sotsiaalmudeli analüüsi tuleb alustada väärtussüsteemidest, mis on välja arenenud Euroopa riikides. Väärtussüsteemid moodustavad sotsiaalmudeli ühisjooni puudutavate arutelude lähtepunkti. Euroopa Liit on rajatud kindlatele ühistele põhiväärtustele, nagu vabadus, demokraatia, inimõiguste ja inimväärikuse austamine, võrdsus, solidaarsus, dialoog ja sotsiaalne õiglus. Tõsiasi, et kõnealune mudel toetub osaliselt õigustele — nagu nähtub sotsiaalhartast -, rõhutab seda, et tegemist on väärtusel põhineva mudeliga.

2.1.2.2 Käesolevas analüüsis vaadeldakse Euroopa sotsiaalmudelit selle laiemas tähenduses. Sotsiaalmudeli puhul ei saa piirduda termini "sotsiaalne" traditsioonilise tähendusega. Majanduslike, sotsiaalsete ja keskkonnanalasete küsimuste vastastikkune suhe nõuab termini "sotsiaalmudel" laiemat tõlgendamist.

2.1.2.3 Lisaks sellele lähtutakse käesolevas Euroopa sotsiaalmudeli analüüsis kahepoolsest lähenemisest: ühelt poolt lasub raskusele väärtustel ja visioonidel ning teiselt poolt poliitilistel strateegiatel, millel on keskne tähtsus kõnealuste visioonide saavutamisel. Sotsiaalmudel ei piirdu visioonide sõnastamisega, vaid see käsitleb suures osas ka visioonide rakendamist reaalsesse poliitikasse. Euroopa sotsiaalmudel on inspiratsiooniallikas ja raamistik uute küsimustega tegelemiseks.

2.1.2.4 Järgnev analüüs toetub hüpoteesile, et praegune Euroopa sotsiaalmudel koosneb üldiselt kolmest peamisest vald-

konnast, nimelt majanduslikest, sotsiaalsetest ja keskkonnanalastest eesmärkidest. Sotsiaalmudeli konkreetne areng toimub kõnealuste valdkondade koostöös teatud suundumuste taustal (nt globaliseerumine). Euroopa sotsiaalmudeli tugevus seisneb konkurentsivõime, solidaarsuse ja vastastikuse usalduse üksteisele avaldatavas mõjus. Euroopa sotsiaalmudelit ei saa mitte mingil juhul "löplikuks" pidada. Mudel peab olema dünaamiline ja vastama uutele, sisemistele ja väljastpoolt tulevatele väljakutsetele.

2.1.2.5 Kõnealuse visiooni võiks kokku võtta järgneva lausega: Euroopa sotsiaalmudel pakub ideed demokraatlikust, keskkonnanõraltikust, konkurentsivõimelisest, solidaarsest ja sotsiaalselt sidusast heaolupiirkonnast kõigile Euroopa kodanikele.

2.1.2.6 Kõnealuses kontekstis on oluline rõhutada seost majandusliku tõhususe ning sotsiaalse õigluse ja ühtekuuluvuse vahel. Euroopa sotsiaalmudel on toetub neile mõlemale. Hoollimata riiklike süsteemide mitmekesisusest on olemas selgepiiriline Euroopa sotsiaalmudel, milles kõikide Euroopa riikide riiklike süsteemide iseloomustab kooskõla majandusliku tõhususe ja sotsiaalse arengu vahel. Samal ajal toimib sotsiaalne mõõde tootliku tegurina. Näiteks soodustavad hea tervis ja sobilik tööõigus häid majandustulemusi. Sobivalt loodud sotsiaal- ja tööturupoliitilised meetmed, mida toetavad sotsiaalpartnerid, võivad avaldada positiivset mõju nii sotsiaalsele õiglusele ja ühtekuuluvusele kui ka majanduslikule tõhususele ja tootlikkusele. Töötubiraha koos aktiivse tööturupoliitikaga kindlustab majandust ning toetab aktiivset kohanemist muutustega kvalifikatsiooni parandamise ja tõhusa töötamise ning koolituse kaudu. Sihipärased riiklikud investeeringud füüsilisse infrastruktuuri ja inimkapitali võivad toetada majanduslikke ja sotsiaalseid eesmärke. Kõnealused kaks aspekti saavad üksteist vastastikkult tugevdada ning peaksid seda ka tegema. Sotsiaalpartnerite ja kodanikuühiskonna aktiivne osalemine võib parandada ühtekuuluvust ning suurendada samaaegselt majanduslikku tõhusust.

2.1.2.7 Teiseks lähenemisviisiks on siinkohal rõhutada, et sotsiaalse Euroopa puudumisega kaasnevad nii majanduslikud kui poliitilised kulud. Euroopa Komisjoni tellitud uuringust sotsiaalpoliitika puudumisest tingitud kulude kohta selgus, et sotsiaalpoliitikaga kaasneb oluline majanduslik kasu: ressursside tõhusam paigutamine, paranenud tööviljakus ja majanduslik stabiilsus. Kõnealuses uuringus jõuti järeldusele, et sotsiaalpoliitika, mis põhineb investeeringutel inim- ja sotsiaalkapitali, soodustab suuremat majanduse efektiivsust, kuna paraneb tööviljakus ja tööjõu kvaliteet — seega on sotsiaalpoliitika tootlikkust edendav faktor, isegi kui sellega kaasnevad kulud ilmnevad lühikese ajavahemiku jooksul, sellal kui kasud tulevad sageli ilmsiks alles pikema aja möödumisel.⁽¹⁾

⁽¹⁾ Dr Didier Fouarge (3. jaanuar 2003). Sotsiaalpoliitika maksumus: tee kvaliteetse sotsiaalpoliitika majandusliku raamistiku poole ja selle puudumise maksumus (Cost of non-social policy: Towards an economic framework of quality social policies — and the costs of not having them) (URL: <http://www.lex.unict.it/eurolabor/documentazione/altridoc/costs030103.pdf>).

2.1.2.8 Euroopa riikidel ja mõnedel juhtudel isegi piirkonnadel on erinevad ajaloolised kogemused, konfliktid ja konfliktide lahendamise viisid. Samuti on mõningal määral, ehkki mitte põhimõtteliselt, erinev sotsiaalne konsensus väärtuste õigest tasakaalust. Sellest tingituna on riikides kasutusel arvukalt institutsioonilisi struktuure, mille abil "sotsiaalne konstitutsioon" rakendatakse (st väärtused, mille inimesed on muutnud seadusega tagatud õigusteks) ja millele toetuvad turumajandus, kohtu- ja põhiseaduslik süsteem ning valitsusorganid. Asutamislepingutes tõstetakse esile sotsiaalmudeli aluseks olevaid ühiseid väärtusi ja rõhutatakse riikide eripärade austamist.

2.1.2.9 Mainitud aspektidele peavad lisanduma keskkonnaküsimused. Kiiresti tõusvad energiahinnad, atmosfääri jätkuv saastamine ja sellest tulenev mõju elamumajandusele, transpordile ja tööelule ohustab tasakaalu majanduse efektiivsuse ja tootlikkuse ning sotsiaalse õigluse ja ühtekuuluvuse vahel. Siiski esineb kõnealuses valdkonnas näiteid sellest, et jätkusuutlikkust edendavat poliitikat on võimalik rakendada koos majanduslike ja sotsiaalsete eesmärkide täitmisega. Eeltoodu kehtib samuti rahvatervishoiu ja turvalisuse puhul. Keskkonna saastumine toob kaasa uued terviseprobleemid nii lastele kui täiskasvanutele. Kõnealune näide osutab, et keskkonnaküsimused on vaja paremini Euroopa sotsiaalmudelisse integreerida.

2.1.2.10 Mõned inimesed on eelpool kirjeldatud institutsioonilise mitmekesisuse põhjal teinud järelduse, et tegelikult ei eksisteeri sellist asja Euroopa sotsiaalmudel. On olemas kas (vähemalt) sama palju erinevaid mudeleid kui on erinevaid riike või saab neid parimal juhul jaotada teatud rühmadeks.

2.1.2.11 Komitee toob välja järgmised põhjused, miks oleks arukas rääkida ühtsest Euroopa sotsiaalmudelist, ilma mingisuguse soovita kõnealust mitmekesisust alahinnata:

- 1) kontrastina eelnevatele lähenemisviisidele, milles püüti käsitleda sotsiaalmudelite rühmasid selgelt Euroopa kapitalismi raames, on globaalne lähenemisviis toonud esile olulised erinevused kõikide Euroopa riikide ja Euroopast väljapool asuvate arenenud kapitalistlike riikide (iseäranis USA) vahel;
- 2) institutsiooniline mitmekesisus on märksa tähtsam kui Euroopa riikide sotsiaalsete erinevuste mitmekesisus, kuna paljud institutsioonid tegutsevad sarnaste põhimõtete järgi;
- 3) Euroopa riikide majandused integreeruvad üha tihedamalt kui muud piirkonnad, tekitades vajaduse ühtse lähenemisviisi järele paljudes poliitikaaldkondades;
- 4) Euroopa Liidu liikmesriikide sotsiaalmudelitel on erinevalt teistest riikidest riigiülene, nimelt Euroopa mõõde, mille osas EL on kehtestanud eraldiseisva sotsiaalse õigustiku (*social acquis*)⁽²⁾.

(²) Euroopa sotsiaalne õigustik koosneb järgmisi teemasid käsitlevatest direktiividest: individuaalsete töötingimuste alane teave (91/533/EMÜ), rasedad töötajad (92/85/EMÜ), lapsepuhkus (96/34/EÜ), tööaeg (2003/88/EÜ), noorte töökaitse (94/33/EÜ) ja osalise tööajaga töötamine (97/81/EÜ).

2.1.2.12 Komitee soovib teha ettepaneku, et järgmisi asjaolusid, mis kujutavad endast mitte üksnes väärtusi, vaid sotsiaalset tegelikust, mis on küll erinevatel viisidel institutsionaliseeritud, käsitletaks Euroopa sotsiaalmudeli peamiste koostisosadena. Kõnealused asjaolud kas kuuluvad juba Euroopa Liidu riikide sotsiaalpoliitikasse või need tuleb sinna veel lisada.

- 1) riik võtab endale vastutuse sotsiaalse ühtekuuluvuse ja õigluse edendamise eest, püüdes saavutada tööhõive kõrget taset ja pakkudes või tagades kõrgekvaliteedilisi avalikke teenuseid (üldhuviteenuseid) ja kehtestades ümberjaotusel põhineva eelarvepoliitika;
- 2) valitsused ja/või sotsiaalpartnerid või muud agentuurid pakuvad sotsiaalkaitse süsteeme, mis annavad vajaliku kindlustuse või sotsiaalse kaitse suuremate riskide vastu (näiteks töötus, terviseprobleemid, vanadus) ja aitavad vältida vaesust ja sotsiaalset tõrjutust;
- 3) seaduslike (või poolseaduslike) alusõiguste tagamine vastavalt rahvusvahelistes lepingutes kehtestatud, nagu näiteks ühinemisvabadus ja streigiõigus;
- 4) töötajate õiguslikult siduv kaasamine kõikidel tasanditel koos töösuhete või autonoomse sotsiaalse dialoogi süsteemidega;
- 5) kindel ja selge pühendumine soolise võrdsuse küsimustele kõikides ühiskonna osades, iseäranis hariduses ja tööelus;
- 6) vajaliku poliitika rakendamine migratsiooniprobleemidega tegelemiseks, eriti Euroopa Liidu riikide demograafilise arengu kontekstis;
- 7) sotsiaalküsimusi ja tööhõivet käsitlevate õigusaktide koostamine, mis tagab kõigile võrdsed võimalused ja kaitseb haavatavaid elanikkonna rühmi, sh positiivse poliitika rakendamine ebasoodsas olukorras olevate elanikkonna rühmade (noored, eakad ja puuetega inimesed) erivajadustega tegelemiseks;
- 8) makromajanduslike ja struktuuripoliitiliste vahendite rakendamine, et edendada jätkusuutlikku, inflatsioonivaba majanduskasvu ja võrdsetel tingimustel (ühtne turg) toimuvat kaubandust ja pakkuda toetust tööstusele ja teenustepakkujatele, iseäranis ettevõtjatele ja väikestele ja keskmise suurusega ettevõtetele;
- 9) vajalike poliitiliste programmide loomine, edendamaks investeringuid Euroopa tuleviku jaoks olulise tähtsusega valdkondades, iseäranis elukestev õpe, uurimis- ja arendustegevus, keskkonnatehnoloogia, jne.
- 10) sotsiaalse liikuvuse jätkuv eelistamine ja kõigile võrdsete võimaluste pakkumine;
- 11) vastutuse võtmine, et rakendada vajalikku poliitikat keskkonnaküsimuste lahendamiseks, iseäranis tervishoiu ja energiavarustuse osas;

- 12) laiaulatusliku kokkuleppe sõlmimine selle kohta, et Euroopas tuleb teha kvaliteetseid avaliku ja erasektori investeeringud konkurentsivõime edendamiseks ning sotsiaal- ja keskkonnaküsimuste lahendamiseks;
- 13) pühendumine jätkusuutlikule arengule selliselt, et praeguse põlvkonna majanduslik ja sotsiaalne edu ei ole saavutatud järgmiste põlvkondade arvelt (põlvkondadevaheline solidaarsus);
- 14) selge otsus kanda ühivastutust arengumaadega ja toetada nende reformiprogramme majanduse, sotsiaalküsimuste ja keskkonna vallas.

2.2 Euroopa sotsiaalmudeli edusammud

2.2.1 Euroopa Liidu loomine ja selle edukas laienemine on ajaloolise tähtsusega sündmused. Sõjast ja konfliktidest laastatud manner on suutnud pöörata uue lehekülje ja tüürida end eemale sõjakast natsionalismist. Euroopa sotsiaalmudelit tulebki käsitleda selles kontekstis.

2.2.2 Euroopa võib õigusega tunda uhkust oma sotsiaalsete edusammude üle, mis on saavutatud institutsioonide abil ja paljude erinevate meetmetega riiklikul ning mõningal määral ka Euroopa tasandil. Euroopa riigid on ülemaailmses statistikas esikohal kõige olulisemate heaolu näitajate osas, mille abil mõõdetakse vaesust, ebavõrdsust, keskmist eluiga ja tervist.

2.2.3 Paljud Euroopa riigid juhivad rahvusvahelist statistikat tootlikkuse ja konkurentsivõime osas, ehkki ELi liikmesriikide vahel esineb märkimisväärsed erinevusi. Oluliseks saavutuseks tuleb pidada seda, et mitmed Euroopa Liidu riigid kuuluvad konkurentsivõime ja uurimistegevuse investeeringute osas maailma riikide absoluutsesse tippu. Nägemus tulevases teadmistepõhisest ühiskonnast, mille kõige olulisemad jooned on uurimistegevus ja elukestev õpe, on saanud Euroopa mudeli üheks tugevamaks alustalaks.

2.2.4 Euroopa on Kyoto protokollil rakendamisel kõige rohkem edasi liikunud, ehkki tulemused ei ole tervikuna veel kõiki lootusi täitnud. Euroopast on samuti saanud üks maailma juhtivatest piirkondadest investeeringute tegemises keskkonnasõbralikesse tehnoloogiatesse ja uute energialahenduste väljatöötamises kütte ja transpordi valdkonnas.

2.2.5 Kui võrrelda sotsiaalse ühtekuuluvuse, sotsiaalse turvalisuse ja tööhõive/töötuse näitajaid OECD riikides, siis selgub, et kodanikele ja töötajatele kõrgemat turvalisuse taset pakkuvates riikides on tihti suurem tööhõive. Siinkohal võib positiivseks näiteks tuua teiste riikide seast esile tõusvad Põhjamaad.

2.2.6 Üha enam saab selgeks, et Euroopa integratsiooni jätkumise poliitiline toetamine seondub arusaamaga, mille kohaselt ei seisne kõnealune küsimus ainult turgude integreerimises. Kui majanduspiirid on kaotatud, hakkavad liikmesriikide valitsused ja Euroopa institutsioonid koos tööturu osapooltega valitsema riiklikul ja Euroopa tasandil välja sobivaid meetmeid sotsiaalse ühtekuuluvuse ja õigluse tagamiseks uutes oludes ja

iseäranis selle takistamiseks, et erinevate süsteemide vahelise konkurentsiga ei kaasneks võidujooksu, mis võib oluliselt vähendada sotsiaalseid standardeid.

2.2.7 Euroopa Liidu laienemine on aidanud väga konstruktiivselt kaasa Euroopa sotsiaalmudeli tekkimisele. Laienemine on Euroopa Liitu rikastanud suure rühma riikidega, millel on pikk kultuuri-, sotsiaal-, majandus- ja tööstussaavutuste ajalugu, kehtestades kindlalt sotsiaalmudeli kultuurilise mõõtme. Laienemine on kindlalt kehtestanud sotsiaalmudeli kultuurilise mõõtme. Sellest saab üks peamisi mehhanisme, millega edendatakse ELi ühtekuuluvust.

2.2.8 Kõikidel tasanditel toimuv sotsiaaldialoog on muutunud Euroopa sotsiaalmudeli üheks olulise tähtsusega väljenduseks. Sotsiaaldialoogiga seoses on hakatud jõudma ühise arusaamani sellest, et Lissaboni strateegia ja sotsiaalmudeli väga ambitsioonikaid eesmarke on väga raske täita ilma sotsiaalpartnerite osalusega. Tänu Euroopa tavale, kuidas töötajaid protsessi kaasata, tagatakse, et jätkuvad struktuurilised muudatused, millega ettevõteted peavad kokku puutuma, on kasulikud kõikidele osapooltele.

2.2.9 Sotsiaalpartneritel on olnud otsustav roll Euroopa Liidu poliitika rakendamisel. See roll on maailmas ainulaadne. On tehtud isegi ettepanek, et ELi tasandi sotsiaalpartnerid peaksid võtma enesele vastutuse kogu tööelüküsimusi puudutava reguleeriva töö eest.

2.2.9.1 Mis puutub Euroopa sotsiaalmudeli põhimõttelisse ülesehitusse, siis ei saa sotsiaalpartnerite kandvat rolli majandus- ja sotsiaalpoliitikas kuidagi alahinnata. Selles kontekstis tuleb tähelepanu pöörata tööandjate ja töötajate ühenduste eriti olulisele reguleerivale funktsioonile seoses kollektiivlepingute ja palgakokkulepetega. Ka töötajate esindajate juba väljakujunenud kaasaraäkimisõigus käitises või ettevõttes kuulub Euroopa sotsiaalmudeli põhialuste hulka.

2.2.10 Kodanikel ja nende organisatsioonidel on oluline roll Euroopa sotsiaalmudeli kujundamisel. Kodanikuühiskonna organisatsioonid väljendavad oma liikmete soove ja on sageli ka tähtsate sotsiaalteenuste pakkujad. Euroopa sotsiaalmudeli ja selle dünaamika tulevik sõltub kodanikuühiskonna suuremast osalusest, laiendades dialoogi kodanikuühiskonnaga ja seega osalusdemokraatiat.

2.2.11 Sotsiaalmudeli määratlemisel on veel üheks märkimisväärses teemaks kõrgekvaliteetsed avaliku sektori teenused. Euroopa Liidus valitseb üldiselt selline olukord, kus riiklikul sektoril kui võrdselt jaotunud oluliste teenuste tagajal ja/või pakkujal on Euroopa Liidus suurem toetus ja roll kui mujal. Sellistes valdkondades nagu haridus ja koolitus, tervishoid ja eakate eest hoolitsemine on avalikul sektoril otsustav roll kõikides liikmesriikides. Samal ajal arutletakse üha enam riikliku sektori alternatiivsete rollide üle eriteenuste tagaja või nii kõnealuste teenuste tagaja kui ka pakkujana.

2.2.12 Avaliku sektoriga on tihedalt seotud sotsiaalmajandusega tegelevate asutuste loomine mitmetes ELi liikmesriikides. Sotsiaalmajandusel on kaks rolli: oluliste funktsioonide täitmine, iseäranis hoolekandesektoris, ning samas töökohtade võimaldamine inimestele, kellel on tavapärasel tööturul raskusi, näiteks puuetega inimestele. Sotsiaalmajandus laieneb peaaegu kõikides Euroopa Liidu riikides ning see on osaliselt tingitud demograafilisest arengust ja vajadusest vanurite hoolduse järele. Sotsiaalmajandusel on vaesusega võitlemisel olulise tähtsusega roll. Kõnealusel majandusel on mitu palet ja suur hulk erinevaid organisatsioonilisi vorme ning see ei pruugi konkurentsisisüsteemi sobida.

2.3 Nõrkused ja väljakutsed

2.3.1 On küll õige rõhutada Euroopa sotsiaalmudeli saavutusi, kuid oleks vale mitte märgata kõnealusel mudeli nõrkusi ja väljakutseid, millega see muutub keskkonnas silmitsi seisab. Uhkus sotsiaalmudeli üle ei tähenda, et võiks loorberiteid puhkama jääda.

2.3.2 Sageli öeldakse, et ühiskonnamudelit ei saa nimetada sotsiaalseks, kui see laseb kümnendikul või kaheteistkümnendikul tööjõulisest elanikkonnast töötu olla. Mõnes mõttes on see õige: töötus on suures osas Euroopa Liidus vastuvõetamatult kõrge, mis tingib sotsiaalseid ja majanduslikke probleeme, ohustab sotsiaalset ühtekuuluvust ja raiskab tööjõuressursse. Ent sageli eeldatakse, et sotsiaalmudeli kasuks otsustades valis Euroopa samal ajal ka suure töötuse määra ja et töötus on sotsiaalse ühtekuuluvuse eest makstav kõrge hind. Komitee ei ole selle seisukohaga nõus. Euroopa ei pea valima sotsiaalse ühtekuuluvuse ja kõrge töötuse määra vahel.

2.3.3 Töötus on põhiline oht, mis ähvardab Euroopa sotsiaalmudelit — see suurendab kulusid, piirab rahastamisvõimalusi ning loob ebavõrdsust ja sotsiaalseid pingeid. Peamine prioriteet on endiselt töötuse vähendamine. Eriti kehtib see noorte puhul, sest mõningates riikides on noorte töötuse määr oluliselt kõrgem kui keskmine töötuse määr ning mis — hõlmates endas ohtu jääda pikaks ajalt tööturult ja üldse ühiskonnaelust välja — mõjub eriti laastavalt nii sotsiaalses kui majanduslikus mõttes. Selle probleemi lahendamiseks on vaja laialdast pakkumise seadumise meetmete paketti ja nõudluspoliitikat, mis on suunatud maksimaalse võimaliku tulemuse saavutamisele.

2.3.4 Geograafiline ebavõrdsus ja vaesus (mille all kannatab umbes 70 miljonit inimest) on Euroopa Liidus teravaks probleemiks jäänud ja pärast laienemist on see süvenenud. Isegi jõukates Euroopa riikides elavad liiga paljud inimesed (suhtelises) vaesuses. Eriti skandaalne on laste vaesus, mis hävitab nende tulevikuväljavaated ja süvendab ebavõrdsust mitme põlvkonna vältel. Isegi praeguste ambitsioonikate plaanide juures ei ole sotsiaalse ühtekuuluvuse poliitikal Euroopa Liidu

liikmesriikides õnnestunud vaesust ja töötust vähendada. See suur ülesanne seisab veel ees.

2.3.5 Sageli väidetakse, et kõnealusel probleemi ja muid nõrku kohti Euroopa majanduses ja ühiskonnas ning meie sotsiaalmudelis süvendavad veelgi uued väljakutsed nagu majanduslik globaliseerumine, uute tehnoloogiate kasutuselevõtt ja demograafiline vananemine. Keskmise eluea kasv ja kahanev iive tekitavad tõsiseid probleeme sotsiaalkindlustussüsteemide rahastamise osas — näiteks võib tuua pensionisüsteemid. Komitee kutsub üles ettevaatusele arvukatest üldlevinud arusaamadest lihtsustatud poliitiliste järelduste tegemisel.

— Kui globaliseerumine tähendab seda, et rahvusvaheline kaupade ja teenuste müük järjest suureneb, siis tuleb 25 liikmest koosnevast EList küi ühtsest majandusüksusest rääkides kindlasti silmas pidada, et eksporditakse (või imporditakse) ainult veidi üle 10 % Euroopa toodetest ja teenustest. Järelikult ei ole ELi kaubandus sugugi rohkem avatud kui USA oma (mida tavaliselt peetakse globaalsetest mõjudest palju vähem sõltuvaks). Liikmesriigid peavad tegema sotsiaalseid ja poliitilisi valikuid oma sotsiaalhoolekandesüsteemide ja vajalike reformide osas. Halvasti toimivat toetuste süsteemi tuleb reformida suurema produktiivsuse ja tööhõive saavutamiseks toetusesaajatele suuremat turvalisust tagades, mitte "globaliseerumise" tõttu.

— Samamoodi tuleks näha tehnoloogia arengus teretulnud muutust, kuna see tõstab tööjõu tootlikkust ja aitab luua jõukust, mis on vajalik kõrge elatustaseme ja sotsiaalkaitse finantseerimiseks. Õige reageerimisviis tehnoloogiliste muutustele on töötajatesse investeerimine ja kohandusprotsesside toetamine läbimõeldud sotsiaalpoliitika abil, et tõsta Euroopa ettevõtete ja töötajate kvalifikatsiooni.

— Demograafia mõjutab kindlasti Euroopa sotsiaalmudelit — kuid ka vastupidi. Mõistlikud lastehoiu meetmed võimaldavad naistel ja meestel töötada, ilma et nad peaksid valima karjääri ja perekonna vahel. Aktiivse vananemise poliitikad aitavad vanemaalistel inimestel edasi töötada, võimaldades neil ja ühiskonnal tervikuna pikemast keskmisest elueast kasu saada. Elukestev õpe muudab inimesed kohanemisvõimelisemaks ning tõstab tootlikkust ja tööhõivet. Peale selle on demograafilised probleemid kõigis ühiskondades.

— Lõpuks on üldteada ka asjaolu, et Euroopal on vaja rohkem, mitte vähem arendada ja kooskõlastada oma üle-euroopalisi majanduspoliitilisi meetmeid, et toime tulla turuhäiretega, näiteks kahjuliku maksukonkurentsi. Need turuhäired avaldavad survet sotsiaalsüsteemidele ja nende majanduslikele alustele. Teisest küljest on Euroopa integratsioon oluline liikumapanev jõud kaubanduse ja majanduse efektiivsusele, ja veelgi enam, see loob võimalusi reguleerida

mõningaid töö- ja ühiskondliku elu aspekte asjakohasemal Euroopa tasandil. Selle saavutamise institutsioonilise mitmekesisuse keskkonnas on suur väljakutse poliitikakujundajatele ja samuti sotsiaalpartneritele.

2.4 Dünaamiline mudel

2.4.1 Kui Euroopa sotsiaalmudelit tahetakse säilitada ja võimaldada sel tulevikupoliitikat mõjutada, peab mudel olema dünaamiline ning arutelule ja reformile avatud. Ajaloost saab tuua palju näiteid selle kohta, kuidas kõnealune mudel on ettenägematute väljakutsetega silmitsi seisnud: ähvardavad keskkonnakatastroofid, drastilised muutused demograafilises ja perekonnastruktuuris, energiavarude kriisid, revolutsiooniteadmiste alal, uus ja võimas info- ja kommunikatsioonitehnoloogia ning tootmise ja tööelu mudelite muutumine.

2.4.2 Ettepoole vaadates on Euroopa sotsiaalmudeli peamine väljakutse mudeli nende aspektide tuvastamine, mis võimaldaksid mõlemale poolele või kolmele osapoolale kasulikke lahendusi. Teisisõnu, põhitähelepanu tuleb pöörata sellele, et leida olemasolevaid ja uusi meetmeid, mis edendaksid sotsiaalset ühtekuuluvust ja majanduslikku edu, samas aga ka jätkusuutlikku arengut.

2.4.3 Samal ajal on vaja läbi viia mõõdukaid reforme nendes institutsioonides, mille kohta on kaalukaid tõendeid, et nad avaldavad majanduslikele, sotsiaalsetele või keskkonnatingimustele halba mõju. Poliitika mõjuhinnaangud võivad siin olla kasulikud ning nende eesmärgiks on toota paremat reguleeritust, mitte lihtsalt reguleerimatust.

2.4.4 Kus võib siis leida Euroopa sotsiaalmudeli uusi väljakutseid? Peamiselt kolmes sektoris: konkurents ja tööhõive, sotsiaalne kaasatus ja võitlus vaesusega ning globaliseerumise mõjud. Pikemas perspektiivis võivad keskkonnavalaste väljakutsete tõttu toimuda tootmise ja töökohtade kaugeleulatuvad ümberpaigutused. Sellele lisandub nii (Euroopa Liidu sisesel ja välisel) rände kui ka soolise võrdõigusslikkuse temaatika, mis mõlemad mõjutavad tugevasti Euroopa sotsiaalmudeli edaspidiseid väljavaateid.

2.4.5 Oluline on edasi arendada teadmistepõhist ühiskonda, nii teaduse kui elukestva õppe aspektist. Teadmised muutuvad — praegusest veelgi enam — määravaks teguriks konkurentsivõime omandamisel ja seega sotsiaalpoliitika jaoks ressurside loomisel. Selles kontekstis on oluline jätkata ettevõtluse ja väikeettevõtete arengu toetamist. Teadmiste kiire arengu sotsiaalsed mõjud võivad olla teemaks, mida sotsiaaldialoogis tulemuslikult käsitleda. Uute ja tõhusate elukestva õppe süsteemide loomine on edaspidi valitsuste ja sotsiaalpartnerite ees seisv eriline väljakutse.

2.4.6 Nagu sotsiaalpartnerid hiljuti oma ühises töökavas rõhutasid, on tähtis leida uus tasakaal paindlikkuse ja

turvalisuse vahel, mis tugevdaks tööhõivet ja uuendustegevust.⁽³⁾ On eriti tähtis, et sotsiaalpartnerid jõuaksid kokkuleppele meetmete osas, mille abil vähendada tööpuudust noorte hulgas. Töötus kui niisugune on tragöödia, noorte põlvkondade töötus aga kujutab endast ohtu Euroopa demokraatlikule ühiskonnale.

2.4.7 Mis puutub keskkonnavalastesse väljakutsetesse, siis on vaja rohkem investeeringuid transporti ja elamumajandusse, samuti kogukonnaellu ja reformidesse. Energiahindade tõus hakkab avaldama suurt mõju sotsiaalsele ühtekuuluvusele ja struktuuripoliitikale. See on peamine valdkond, mis tootab anda kolmele osapoolale kasulikke lahendusi.

2.4.8 Makromajanduslik juhtimissüsteem peab paremini toetama Lissaboni eesmärke. Pikemas perspektiivis, pärast Lissaboni eesmärkide saavutamist, on eluliselt tähtis luua majanduskasvule orienteeritud tasakaal majanduspoliitika pakkumise ja nõudluse poole vahel.

2.4.9 Globaliseerumine ei ole väljakutse mitte ainult kaubanduse ja hindade mõistes. Globaliseerumine on ka võimalus, näiteks keskkonnasõbralikele tehnoloogiatele uute turgude avamiseks. Euroopa peab investeerima palju rohkem kaasaegsesse tehnoloogiasse — eelkõige keskkonna alal –, kuna teised riigid, nagu näiteks USA, hakkavad kiiresti neid võimalusi kasutama. Globaliseerumine ei ole mitte ainult toimetuleku küsimus, vaid ennetava tegutsemise ja uute võimaluste äratundmise küsimus.

2.4.10 Võimalikest eelseisvatest väljakutsetest oleks kõige tõsisem tagasipöördumine rahvusriigikesksema poliitika juurde Euroopas ning selle juurde kuuluva proteksionismi ja turgude sulgemise juurde. See oleks tõsiselt kahjulik nii majanduslikult kui sotsiaalselt.

2.4.11 Ükski sotsiaalmudel ei ole oma lõppetappi jõudnud ega jõuagi. Igasuguse sotsiaalmudeli aluseks on põhimõte, et mudel genereerib oma arengu käigus ideid ja arusaamu. Igasugune sotsiaalmudel peab olema dünaamiline, muidu ta kivistub — ja lõpuks hääbub. Sotsiaalmudelit tuleb testida ja selle üle tuleb arutleda pideva demokraatliku protsessi käigus. Seda tuleb hinnata ning tuleb välja töötada ja täiustada vastavad valitsuse instrumendid.

2.5 Kas Euroopa sotsiaalmudel sobib globaalseks eeskujuks?

2.5.1 Euroopa sotsiaalmudelit võib vaadelda kui püüdu koostada kava Euroopa Liidu tulevasele jätkusuutlikule heaoluühiskonnale, mida iseloomustavad väga konkurentsivõimeline tööstus, väga kõrged sotsiaalsed ambitsioonid ja kõrgetasemeline/suur vastustus keskkonnaprobleemide eest. Selliselt kirjeldatuna ja rõhuasetusega demokraatlikele funktsioonidele võib Euroopa sotsiaalmudel olla teistele riikidele ja riikide gruppidele ideede ja kogemuste allikaks.

⁽³⁾ "Euroopa sotsiaalpartnerite töökava perioodiks 2006–2008". Vt ka arvamus "Flexicurity — paindlikkus versus turvalisus: Taani näide", raportöör: pr Vium (Euroopa Liidu teatajas seni avaldamata).

2.5.2 Kas Euroopa sotsiaalmudel võib saada globaalseks eeskujuks? Kõik riigid ja kõik riikide rühmad peavad välja töötama oma sotsiaalmudeli ja selle rakendusvõimalused. See, mis on end õigustanud Euroopas, ei pruugi end õigustada mõnes teises riigis ja teistsuguste väljakutsete juures. Kuid sellegipoolest võiks Euroopa sotsiaalmudel olla inspiratsiooniallikaks, ka seetõttu, et see püüab integreerida majanduslikke, sotsiaalseid ja keskkonnavalaseid teemasid "ideesse demokraatlikust, keskkonnasõbralikust, konkurentsivõimelisest, solidaarsest ja sotsiaalselt kaasavast healupiirkonnast kõigile Euroopa kodanikele". Mudelit hindavad teised riigid vastavalt sellele, kui edukas see on kõnealuste eesmärkide saavutamisel olnud.

2.5.3 Euroopa Liidu partnerite hulgas valitseb järjest suurem huvi Euroopa Liidu hoiaku vastu, mis ühendab majanduslikke, tööhõivealaseid, sotsiaalseid ja keskkonnavalaseid eesmärke, tõhustades nende saavutamist. Euroopa piirkondliku integratsiooni majandus- ja sotsiaalmudelit võivad meie partnerpiirkonnad ja -riigid kasutada inspiratsiooniallikana. Kolmel sambal põhinev lähenemisviis on ELis oma väärtust tõestanud.

2.5.4 Oma globaliseerumise sotsiaalset mõõdet käsitlevas uurimuses viitas ILO selgesõnaliselt Euroopa sotsiaalmudelitele kui uute tööstusriikide ühele võimalikule inspiratsiooniallikale. (*) Ühe näitena võib siin tuua Hiina, mis on saavutanud jätkusuutliku ja kiire majanduskasvu, ent samas suureneb Hiina teadlikkus oma sotsiaalsetest pingetest ja keskkonnaprobleemidest.

2.6 Teemade lähendamine Euroopa kodanikele

2.6.1 Euroopa sotsiaalmudel on elujõuline niikaua, kuni Euroopa Liidu kodanikud seda toetavad. Kui kõnealune mudel

kehtima jääb, siis peab ta olema kodanikele avatud aruteludes ja dialoogis. See pakuks kodanikele olulise võimaluse lisada oma hää lalaldasse arutellu Euroopa ühiskonna tuleviku üle.

2.6.2 Käesolevas arvamuses esitab komitee Euroopa sotsiaalmudeli üld sõnalise analüüsi. Seda analüüsi tuleks hiljem täpsustada. Eelkõige on vaja selgitada ideede ja reaalsuse vahelisi seoseid. Sel moel oleks kõnealune mudel aluseks edasiste aruteludele selle üle, missugust Euroopa ühiskonda kodanikud tahavad. Euroopa Liidu uue info- ja kommunikatsioonistrateegia raames oleks võimalik kasutada sotsiaalmudelit dialoogi alusena.

2.6.3 Kokkuvõtteks aitavad just dialoogid ja suurenev teadlikkus kaasa sellele, et innustada Euroopa Liidu kodanikke pühendumata sotsiaalmudeli kaitsele ja toetama kõnealuse mudeli edasist arengut.

2.7 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee roll

2.7.1 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee liikmetel on oluline vahendajaroll organite jaoks, keda nad esindavad. Komitee korraldab regulaarselt sidusrühmade foorumeid arvamuste ja kogemuste vahetamiseks laiaulatuslikel teemadel.

2.7.2 Euroopa sotsiaalmudeli kasutamist peab komitee aluseks teabevahetustöö parandamisele Euroopa Liidus. Sel moel saab komitee anda konkreetse panuse arutellu selle üle, missugust Euroopat ja missugust sotsiaalmudelit Euroopa inimesed tulevikus soovivad. Osalema on kutsutud sotsiaalpartnerid, organiseeritud kodanikuühiskond ning riiklikud majandus- ja sotsiaalnõukogud.

Brüssel, 6. juuli 2006

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Anne-Marie SIGMUND

(*) URL: <http://www.ilo.org/public/english/wcsdgl/globali/synthesis.pdf>.